

Βυζαντινή Ιστορία Ι (324-1081)

Ενότητα 7: Από την ύστερη αρχαιότητα στους μεσαιωνικούς χρόνους. Η μετάβαση από την «πρώιμη» στην «μέση βυζαντινή περίοδο» (α' μισό – μέσα του 7^{ου} αι.)

Λεβενιώτης Γεώργιος
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Φιλοσοφική Σχολή
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Ανοικτά ακαδημαϊκά μαθήματα (AUn Open Courses)

Μάθημα IBY 601 :
Βυζαντινή Ιστορία I (324-1081)

Φωτογραφία :

<http://www.aeof.fr/site/532/sainte-sophie-%28hagia-sophia%29-de-constantinople.htm>

Διδάσκων :

Γεώργιος Α. Λεβενιώτης

© 2015

Μάθημα 7^ο:

Από την ύστερη αρχαιότητα στους μεσαιωνικούς χρόνους -

Η μετάβαση από την «πρώιμη» στη «μέση βυζαντινή περίοδο»

(α' μισό - μέσα 7^{ου} αι.)

- Οι πηγές για τους λεγόμενους «σκοτεινούς αιώνες του Βυζαντίου» (7^{ος} - 8^{ος} αι.)
 - Σημαντικότερες πολιτικές εξελίξεις και γεγονότα του 7^{ου} αι.
 - Αυτοκράτορες της περιόδου
 - Ο βυζαντινο-περσικός πόλεμος επί Φωκά και Ηρακλείου (602/03-627/28)
 - Η απόκρουση των Αβαροσλάβων κατά την πολιορκία της Κων/πολης (626)
 - Μονοενεργητισμός και μονοθελητισμός

Επισημάνσεις περί πνευματικών δικαιωμάτων

Οι περισσότεροι χάρτες που περιλαμβάνονται στις κάρτες / διαφάνειες των μαθημάτων / παρουσιάσεων προέρχονται από τρίτες πηγές

Όπου ήταν δυνατόν, δηλώνονται πάντοτε η προέλευση και τα πνευματικά δικαιώματα (copyrights) της εκάστοτε εικόνας

Ορισμένοι χάρτες έχουν υποστεί μικρή ή μεγαλύτερη επεξεργασία ή περιέχουν επιπρόσθετες πληροφορίες για την ευκολότερη κατανόησή τους από τους θεατές και χρήστες των συγκεκριμένων παρουσιάσεων

Οι περισσότερες αναπαραστάσεις της μεσαιωνικής Κωνσταντινούπολης προέρχονται από το εξαιρετικό πρόγραμμα **BYZANTIUM 1200** του κ. Tayfun Öner (©), τον οποίο και ευχαριστώ θερμά για την άδεια χρησιμοποίησης ορισμένων εικόνων (βλ. <http://www.byzantium1200.com/>)

Τα κείμενα των καρτών προέρχονται από τον διδάσκοντα του μαθήματος *IBY 601*, Λέκτορα Γεώργιο Α. Λεβενιώτη (©). Για τη συγγραφή τους έχει χρησιμοποιηθεί κυρίως η ειδική ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία που παρατίθεται στην «Εισαγωγή»

Όπου έχουν χρησιμοποιηθεί αυτούσια αποσπάσματα από μελέτες τρίτων ερευνητών, πραγματοποιείται σχετική παραπομπή / επισήμανση

IBY 601 - Πίνακας μαθημάτων

- **Μάθημα 1^ο** : Εισαγωγή - Προβλήματα, συντελεστές και είδη πηγών της βυζαντινής ιστορίας
- **Μάθημα 2^ο** : Περίγραμμα ιστορικών εξελίξεων - Η Βυζαντινή αυτοκρατορία από τον 4^ο έως τον 11^ο αι.
- **Μάθημα 3^ο** : Από την παλαιά στη δεύτερη Ρώμη (= Κων/πολη) - Ο μετασχηματισμός της ύστερης Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας (τέλη 3^{ου} - αρχές 4^{ου} αι.) και η απαρχή της λεγόμενης «πρώιμης βυζαντινής περιόδου»
- **Μάθημα 4^ο** : Η περίοδος διαμόρφωσης του βυζαντινού κόσμου και η επικράτηση του χριστιανισμού (4^{ος} αι.)
- **Μάθημα 5^ο** : Η νέα αυτοκρατορία της Ρωμανίας (= Βυζαντινής αυτοκρατορίας) (5^{ος} αι.)
- **Μάθημα 6^ο** : Ο «αιώνας του Ιουστινιανού Α΄» και η μερική ανάκτηση της πρώην ρωμαϊκής Δύσης (6^{ος} αι.)
- **Μάθημα 7^ο** : Από την ύστερη αρχαιότητα στους μεσαιωνικούς χρόνους - Η μετάβαση από την «πρώιμη» στη «μέση βυζαντινή περίοδο» (α΄ μισό - μέσα 7^{ου} αι.)
- **Μάθημα 8^ο** : Το Βυζάντιο σε άμυνα : Οι Άραβες και η πτώση της ελληνορωμαϊκής Ανατολής - Σλάβοι και Βούλγαροι στη Χερσόνησο του Αίμου (7^{ος} - 8^{ος} αι.)
- **Μάθημα 9^ο** : Ένα νέο κράτος και μία νέα κοινωνία κατά τους λεγόμενους «σκοτεινούς αιώνες» (8^{ος} - 9^{ος} αι.)
- **Μάθημα 10^ο** : Οι απώλειες και τα επιτεύγματα του Βυζαντίου κατά τον 9^ο αι.
- **Μάθημα 11^ο** : Η ανάκαμψη του Βυζαντίου κατά το 10^ο αι. και η λεγόμενη «βυζαντινή εποποιία»
- **Μάθημα 12^ο** : Η βυζαντινή αντίφαση κατά τον 11^ο αι. - Από την ισχύ στην κατάρρευση
- **Μάθημα 13^ο** : Ανασκόπηση, συμπεράσματα, συζήτηση και οδηγίες για τις εξετάσεις

Λέξεις - κλειδιά 7^{ου} μαθήματος

- 7^{ος} αιώνας
- Άβαροι
- Αβαροσλάβοι
- Ακάθιστος ύμνος
- Ανατολικό σύνορο
- Αρμενία
- Βαλκάνια / Χερσόνησος του Αίμου
- Βώνος μάγιστρος
- Γεώργιος Πισίδης
- Έκθεση
- Εκλογή των νόμων
- Ζ΄ Οικουμενική σύνοδος
- Ηράκλειος
- Ηράκλειος-Κωνσταντίνος
- Ηρακλεωνάς
- Θαύματα Αγίου Δημητρίου
- Θεοφάνης
- Κωνσταντινούπολη
- Μαρτίνα
- Μικρά Ασία
- Μονοενεργητισμός
- Μονοθελητισμός
- Μονοφυσίτες
- Νινευής μάχη (627)
- Ορθόδοξοι
- Πάπας
- Πασχάλιον χρονικόν
- Πατριάρχης Νικηφόρος
- Πέρσες
- Πηγές
- Πόλεμος
- Πολιορκία του 626
- Ραζάτης
- Σαήν
- Σαρβαραζάς
- Σέργιος πατριάρχης Κων/πόλεως
- Σκοτεινοί αιώνες
- Σλαβικά φύλα
- Συνθήκη
- Συρία
- Σωφρόνιος πατριάρχης Ιεροσολύμων
- Φαβία - Ευδοκία
- Φωκάς
- Χαγάνος
- Χάζαροι
- Χοσρόης

Πηγές

Οι 7^{ος} - 9^{ος} αι. αποκαλούνται

«Σκοτεινοί αιώνες του Βυζαντίου»

εξαιτίας της ποσοτικής και ποιοτικής ανεπάρκειας
των διαθέσιμων πηγών

«Σκοτεινοί αιώνες του Βυζαντίου»

Ο Θεοφύλακτος Σιμοκάττης και το «Πασχάλιον χρονικόν» (αρχές 7^{ου} αι.) αποτελούν τα τελευταία έργα που βασίζονται σε αρχαιότερα ιστοριογραφικά πρότυπα. Η απώλεια ορισμένων έργων της εποχής, η κάμψη της παιδείας και του μορφωτικού επιπέδου, οι συνεχείς κοινωνικές, πολιτικές και στρατιωτικές καταστροφές που υφίστατο η αυτοκρατορία (που δεν ενθάρρυναν τη συγγραφή έργων) αποτελούν τους παράγοντες που ερμηνεύουν την ελλιπέστατη πληροφόρησή μας για τους 7^ο - 9^ο αι., τη χαμηλή ποιότητα των σωζόμενων γραπτών κειμένων και, τελικά, τον χαρακτηρισμό αυτών των αιώνων ως «σκοτεινών αιώνων του Βυζαντίου». Τα περισσότερα έργα αυτής της περιόδου αποτελούν *Χρονογραφίες* ή *Βίους*, προέρχονται από τους εκκλησιαστικούς και μοναστικούς κύκλους, έχουν απλοϊκό ύφος και απευθύνονταν σε αναγνωστικό κοινό με χαμηλές απαιτήσεις.

Θα χρειαστεί να φθάσουμε στους 10^ο και 11^ο αι., όταν σημειώθηκε μία ευρύτερη πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική άνοδος, για να ανακαλύψουμε και πάλι έργα που φέρουν τον τίτλο «*Ιστορία*».

ΚΥΡΙΕΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ 7^ο ΑΙ. :

ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ανώνυμου συγγραφέα

ΕΥΑΓΡΙΟΣ ο ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ, *Εκκλησιαστική ιστορία*

ΘΕΟΦΑΝΗΣ, *Χρονογραφία*

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ, *Ιστορία σύντομος*

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΙΣΙΔΗΣ, *Ακροάσεις*

ΣΕΒΕΟΣ , *«Ιστορία»*

ΜΙΧΑΗΛ ΣΥΡΟΣ, *«Χρονικόν»* (στα συριακά)

ΗΛΙΑΣ ΝΙΣΙΒΕΩΣ, *«Χρονικόν»*

ΑΝΩΝΥΜΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΚΙΟΥ, *«Χρονικόν»* (στα κοπτικά)

ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ (μεταγενέστερα κείμενα)

ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

ΚΥΡΙΕΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ 7^Ο ΑΙ. :

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ (**ΒΙΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΗ ΕΛΕΗΜΟΝΟΣ** [610-620], **ΒΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ** [† ca. 625], **ΒΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΥΚΕΩΤΗ** [†613], **ΒΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ**, **ΒΙΟΣ ΠΑΠΑ ΜΑΡΤΙΝΟΥ**, **ΘΑΥΜΑΤΑ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ**)

LIBER PONTIFICALIS (= Βιογραφίες Παπών)

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ :

ΝΕΑΡΕΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ ΓΙΑ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ

ΡΟΔΙΩΝ ΝΟΜΟΣ ΝΑΥΤΙΚΟΣ

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

ΙΟΥΣΣΙΟ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ Β΄ προς τον πάπα Ιωάννη Ε΄ (687)

ΚΥΡΙΕΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ 8^ο ΑΙ.

- **Θεοφάνης, Χρονογραφία**
- **Πατριάρχης Κων/πόλεως Νικηφόρος, Ιστορία σύντομος**
(από τα έργα του ανασυγκροτούνται και δύο πραγματείες του Κωνσταντίνου Ε΄ που παρουσιάζουν τις βασικές γραμμές της φιλοσοφικο-θεολογικής συλλογιστικής του εικονομάχου αυτοκράτορα)
- **Αραβικές πηγές**
- **Ιωάννης Δαμασκηνός, Πηγή Γνώσεως**
(περιλαμβάνει τα *Περί αιρέσεων εν συντομία* και *Τρεις Λόγοι περί των εικόνων*, ο Ιωάννης ήταν ο επιφανέστερος θεωρητικός της εικονολατρικής παράταξης, γόνος επιφανούς οικογένειας από τη Δαμασκό [ca. 675-750], ίσως υπηρέτησε σε υψηλή κυβερνητική θέση του χαλιφάτου)

ΚΥΡΙΕΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ 8^ο ΑΙ.

- **Θεόσεβος, Νουθεσίαν γέροντος περί των αγίων εικόνων** (περιλαμβάνει τη διδασκαλία του Γεωργίου Κυπρίου)
- **Ιωάννης Ιεροσολύμων, Λόγος στηλιτευτικός**
(κατά εικονομάχων, συντάχθηκε λίγο πριν τη Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο του 787)
- **Ανώνυμος συγγραφέας, *Adversus Constantinum Cabalinum***
- **Πρακτικά Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου**
(αποσπάσματα της συνόδου, που αποφάσισε την εξαφάνιση της εικονομαχικής φιλολογίας, συμβάλλουν στην αποκατάσταση των χαμένων αποφάσεων της **εικονοκλαστικής συνόδου του 754**)

ΚΥΡΙΕΣ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ 8^ο ΑΙ.

- **Βίοι Στεφάνου του Νέου** (+767), **Ηλιού εκ Δαμασκού** (+795), **πάπα Γρηγορίου Γ΄**, μοναχού **αγίου Σάββα Στεφάνου** του θαυματουργού (+794), **Ιωάννη Γοτθίας** (+800), **πατριάρχου Ταρασίου**, ηγουμένου μονής Σακκουδίωνος **Πλάτωνος**, **Φιλαρέτου Ελεήμονος** (790-792) (σημαντικό έργο για τις πληροφορίες περί αστικού, αγροτικού και κοινοβιακού βίου).
- **Επιστολές πάπα Γρηγορίου Β΄**
(οι τρεις επιστολές, με κάποια προβλήματα γνησιότητας, μας πληροφορούν για επικοινωνία των αυτοκράτορα **Λέοντος Γ΄**, **πατριάρχη Γερμανού** και **πάπα Γρηγορίου**, στην μία ο αυτοκράτορας διακηρύσσει ότι «*βασιλεύς και ιερέυς ειμί*» διεκδικώντας έτσι την ιεροσύνη).
- **Λόγος πατριάρχη Γερμανού**
(αναφέρεται στην τιμητική προσκύνηση των εικόνων ως ομολογία πίστης)

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ 8^ο ΑΙ.

- **Μνημειακό υλικό** (κτίσματα, εικονογράφηση, διάκοσμος) και **νομίσματα** (διαφωτιστικές πηγές, μεταξύ άλλων, και για τις ιδεολογικές ροπές της εικονοκλαστικής περιόδου).
- **Σφραγίδες** (βασική πηγή πληροφοριών για τις αλλαγές που σημειώνονται κατά τον 8^ο αι. στη διοικητική και στρατιωτική οργάνωση του κράτους με την εμφάνιση των *θεμάτων*).

«Εκλογή των νόμων εν συντόμω γενομένη» (726)

Ευσύνοπτο νομοθέτημα αστικού, ειδικά οικογενειακού και κληρονομικού (άρα ιδιωτικού), και ποινικού δικαίου σε 18 τίτλους, το οποίο εξέδωσε (υπό τη νομική εποπτεία του *κοιαίστωρος Νικήτα*) ο αυτοκράτορας **Λέων Γ΄** με τον συμβασιλέα γιο του **Κωνσταντίνο Ε΄**.

Το πρόβλημα χρονολόγησής του λύθηκε μετά την ανεύρεση στη μονή Νικάνορος / Ζάβορδας της δυτικής Μακεδονίας χειρόγραφου κώδικα της «Εκλογής» με σαφή χρονολόγηση στο 726.

«Εκλογή των νόμων εν συντόμω γενομένη» (726)

Το νομοθέτημα αυτό απηχεί την εποχή του με ποινές εθιμικού δικαίου (ακρωτηριασμοί, σωματικές ποινές κλπ.), με **ανατολική και χριστιανική επίδραση**, απέχοντας από την προηγούμενη ιουστινιάνεια νομοθεσία, ενώ **δεν κάνει διάκριση κοινωνικών τάξεων** (στον πρόλογο ο αυτοκράτορας διακηρύσσει ότι *«μήτε πένητας καταφρονείν μήτε δυνάστη αδικούντα έαν ανεξέλεγκτον»*).

Οι καινοτομίες του ευνοούν ωστόσο τα ασθενέστερα πρόσωπα στην οικογένεια και γενικότερα. Είναι γραμμένο στην ελληνική, καθώς η λατινική της εκτενέστατης ιουστινιάνειας νομοθεσίας δεν ήταν πλέον ιδιαίτερα κατανοητή. Η «Εκλογή» έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του Δικαίου των σλαβικών λαών.

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ 8^ο ΑΙ.

- Για τις σχέσεις με τη Δύση (βασίλειο Φράγκων, παπική Εκκλησία, Ιταλία) αντλούμε πληροφορίες από τον **Θεοφάνη**, ενώ τις δυτικές απόψεις απηχούν οι **Βίοι των παπών** της εποχής (ειδικά των Στεφάνου Α', Αδριανού Α' και Λέοντος Α') ο **Βίος του Καρόλου του Μεγάλου** από τον **Εγινάρδο**, ο οποίος είχε συμβάλει στην πνευματική αναγέννηση του 8^{ου} αι. στη Δύση.
- Θεολογικού περιεχομένου είναι οι **Libri Carolini**, έργο που συντάχθηκε κατ' εντολήν του Καρόλου του μεγάλου.

Σημαντικότερες εξελίξεις και γεγονότα του 7^{ου} αι.

Σημαντικότερα γεγονότα του 7^{ου} αι.

- **Βυζαντινο-περσικός πόλεμος** επί **Φωκά / Ηρακλείου - Χοσρόη** και τελική νίκη των Βυζαντινών (**603-628**). Εξάντληση & εσωτερικά προβλήματα των δύο κρατών.
- Απόκρουση των **Αβαροσλάβων** κατά την πολιορκία της Κων/πόλεως (**626**).
- Πτώση της Περσίας στους **Άραβες** και απώλεια των βυζαντινών **Συρίας, Παλαιστίνης, βόρειας Μεσοποταμίας, Αρμενίας, Κιλικίας, Αιγύπτου** επίσης στους Άραβες (περίπου **632-646**).

Σημαντικότερα γεγονότα του 7^{ου} αι.

- **Σλαβικές εγκαταστάσεις** στο εσωτερικό των **Βαλκανίων** μέχρι την Πελοπόννησο (7^{ος} - 8^{ος} αι.) και **ίδρυση Πρωτοβουλγαρικού κράτους** υπό τον **Ασπαρούχ** μεταξύ Δούναβη και Αίμου (680/81). Το **βόρειο ευρωπαϊκό σύνορο της αυτοκρατορίας χάνεται** και η **αυτοκρατορική κυριαρχία**, όπως και το **αστικό δίκτυο**, δέχονται ισχυρά πλήγματα στη βαλκανική ενδοχώρα.
- **Οι πόλεις πλήττονται και στη Μ. Ασία** εξαιτίας των **Περσών** και κατόπιν των **Αράβων**. Κατά πολλούς αυτό είναι το **οριστικό τέλος της «ύστερης αρχαιότητας»** (βλ. π.χ. C. Foss, End of Antiquity).

Σημαντικότερα γεγονότα του 7^{ου} αι.

- Σύγκληση **Στ' Οικουμενικής συνόδου στην Κων/πολη (680/81)**: επιβεβαίωση αποφάσεων των 5 πρώτων Οικουμενικών και καταδίκη του **μονοθελητισμού** και του **μονοενεργητισμού** που είχαν προωθηθεί ως δόγματα επί Ηρακλείου για τη γεφύρωση των διαφορών **ορθοδόδων - μονοφυσιτών**. Αποδοχή των «**δύο ενεργειών και δύο θελήσεων του Ιησού**» και φαινομενικός τερματισμός των χριστολογικών διαμαχών που είχαν αρχίσει τον 4^ο αι.
- **Πενθέκτη Οικουμενική ή «εν Τρούλλω» σύνοδος (691/92)**: συμπλήρωση στο νομοθετικό τομέα με την έκδοση **κανόνων** των αποφάσεων των δύο προηγούμενων συνόδων (5^{ης} και 6^{ης}).

Σημαντικότερα γεγονότα του 7^{ου} αι.

- Υποχώρηση των παλαιών πρωτοβυζαντινών στρατιών του ανατολικού συνόρου στη Μ. Ασία, μετά τις ήττες και τις απώλειες που υπέστησαν από τους Άραβες (μέσα 7^{ου} αι.) Εκεί λαμβάνουν στο εξής ελληνικές ονομασίες (**στρατηγία Ανατολικών, στρατηγία Αρμενιάκων, Οψίκιον** υπό έναν κόμητα, αργότερα **στρατηγία Θρακησίων** κ.ά.). Ανάλογες στρατιές ιδρύονται στα τέλη του 7^{ου} και στη νότια Βαλκανική (**στρατηγία Θράκης, στρατηγία Ελλάδος, κλεισούρα Στρυμόνος**), μετά τις εγκαταστάσεις Σλάβων και Βουλγάρων στην ευρύτερη Χερσόνησο του Αίμου.
- Αυτά τα σώματα θα «εξελιχθούν» από τα μέσα του 8^{ου} αι. στα γνωστά «**θέματα**», δηλαδή σε διοικητικές - στρατιωτικές περιφέρειες. Οι παλαιές **επαρχίες** του κράτους, φορείς έως τότε της περιφερειακής πολιτικής διοίκησης, διαλύονται (μέσα 8^{ου} αι.).

Σημαντικότερα γεγονότα του 7^{ου} αι.

- Σταδιακή αποδυνάμωση της βυζαντινής παρουσίας στην **Ιταλία** από τους **Λογγοβάρδους** (568-751) και οριστική εξάλειψή της μέχρι τα μέσα του 8^{ου} αι. και την κατάληψη της **Ραβέννας (751)**.
- **Επιτυχής αντιμετώπιση της α' αραβικής πολιορκίας Κων/πόλεως (674-678;)** από τον **χαλίφη Μωαβία** επί αυτοκράτορα **Κωνσταντίνου Δ'** (668-685) μέσω και της χρήσης του υγρού πυρός. Πρόκειται για την πρώτη σημαντική βυζαντινή νίκη επί των Αράβων και την πρώτη επίσης ανάσχεση της αραβικής επιθετικότητας με μεγάλες για τους επιτιθέμενους απώλειες. Υπογραφή της λεγόμενης «**δεσποτικής ειρήνης**» λίγα χρόνια μετά ανάμεσα στους δύο αντιπάλους.

***Βυζαντινοί αυτοκράτορες
κατά την περίοδο 602-717***

Βυζαντινοί αυτοκράτορες κατά την περίοδο 602-717

*Η δυναστεία του Ηρακλείου και οι επίγονοι
μέχρι την άνοδο της Συριακής δυναστείας («Ισαύρων»)*

- Φωκάς (602-610)
-

Δυναστεία Ηρακλείου

- Ηράκλειος (610-641)
 - Ηράκλειος-Κωνσταντίνος Γ΄ & Ηρακλεωνάς (641)
 - Κώνστας Β΄ (641-668)
 - Κωνσταντίνος Δ΄ (668-685)
 - Ιουστινιανός Β΄ (685-695)
-

Οι αυτοκράτορες μέχρι την άνοδο της Συριακής δυναστείας

- Λεόντιος (695-698)
- Αψίμαρος-Τιβέριος (698-705)
- Ιουστινιανός Β΄ (705-711)
- Βαρδάνης-Φιλιππικός (711-713)
- Αρτέμιος-Αναστάσιος (713-715)
- Θεοδόσιος Γ΄ (715-717)

Νόμισμα του **Φωκά** (602-610)

Σόλιδος των δύο **Ηράκλειων** (πατρός και υιού)
κατά τη διάρκεια του κινήματός τους εναντίον του Φωκά (ca. 608-610)
Νομισματοκοπείο Αλεξάνδρειας

Νομίσματα του **Ηρακλείου** (610-641) από τις αρχές της βασιλείας του

Αργυρό εξάγραμμον
(= 6.82 γραμμαρίων)
του **Ηράκλειου**
(πρώτη κοπή 615)

Στον εμπροσθότυπο
εικονίζονται οι Ηράκλειος
και Ηράκλειος-Κων/νος Γ΄

Στον άλλη όψη απαντά σταυρός
σε βάθρο τριών βαθμίδων
και η χαρακτηριστική επίκληση
«*Deus adiuta Romanis*»
(= Θεέ, βοήθει τους Ρωμαίους)

Μεταγενέστερο αργυρό εξαγράμμον

Κώνσταντος Β΄ (641-668) και Κωνσταντίνου Δ΄

με την ίδια επιγραφή / επίκληση

«*Deus adiuta Romanis*»

Νόμισμα
με τον **Ηράκλειο** και τον πρωτότοκο γιο και διάδοχό του **Ηράκλειο-Κωνσταντίνο Γ΄**

Τρία νομίσματα που εικονίζουν τους
Ηρακλ(ε)ωνά - Ηράκλειο - Ηράκλειο-Κωνσταντίνο Γ΄
(το κάτω από το 638/39)

Νόμισμα
με τον **Κώνσταντα Β΄** (641-668) και τον διάδοχο **Κωνσταντίνο Δ΄**

Κώνστας Β΄ (641-668) και Κωνσταντίνος Δ΄

Κέρμα του **Κώνσταντος Β΄** με την επιγραφή **«Ανανέωσις»**

Κατά τη βασιλεία του (641-668) σημειώθηκε η οριστική και συνειδητή μετάβαση από το ρωμαϊκό θεσμικό παρελθόν σε εκείνο μιας ελληνόφωνης αυτοκρατορίας της Ανατολής (Η ελληνική κυριαρχεί πλήρως ως γλώσσα του κράτους και στις ονομασίες των διοικήσεων και των θεσμών (βλ. π.χ. τις στρατηγίες), ενώ παρατηρούνται και οργανωτικές αλλαγές) ³⁷

Νόμισμα του **Κώνσταντος Β΄** (641-668)

Νόμισμα του **Κωνσταντίνου Δ΄** (668-685)

Νόμισμα του **Κωνσταντίνου Δ΄** (668-685) με τους αδελφούς του
Ηράκλειο και Τιβέριο στον οπισθότυπο

Νομισματοκοπείο Ραβέννας ή Κων/πολης (;), ca. 668-674

**Νόμισμα του Κωνσταντίνου Δ΄ (668-685)
με τους αδελφούς του στον οπισθότυπο
Νομισματοκοπείο Καρχηδόνας (ca. 679/80)**

Εξάγραμμον του **Κωνσταντίνου Δ΄** (668-685)

Ψηφιδωτό του Αγίου Απολλιναρίου Ραβέννας

Ο Κωνσταντίνος Δ΄, με τους βασιλείς αδελφούς του Ηράκλειο και Τιβέριο, παρέχει φορολογική απαλλαγή στην επισκοπή Ραβέννας (671-677)

Ραβέννα - Άγιος Απολλινάριος

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΕΡΜΟΝΙΑΣ

ΑΓΓΕΛΟΣ

ΠΡΙΒΙΛΕΓΙΑ

Ο **Ιουστινιανός (Β')**, άκρη αριστερά, στο ψηφιδωτό του Αγ. Απολλιναρίου Ραβέννας

Νόμισμα των πρώτων χρόνων της βασιλείας του
Ιουστινιανού Β΄ (685-695)

Ο Ιουστινιανός Β΄ (;) προσέρχεται έφιππος θριαμβευτής προς τον Άγιο Δημήτριο Θεσσαλονίκης το 688/89 μετά τη βαλκανική εκστρατεία του

Νωπογραφία στο νότιο τοίχο του ναού

Νόμισμα του **Ιουστινιανού Β΄** (περιόδου ca. 692-695)

Solidus του **Ιουστινιανού Β** (ca. 692-695)

Εμπροσθότυπος : IhsCRISTDSR?X R?S(NANT)IVM = Ih(esus) CRISTVS REX REGNATIVM

Οπισθότυπος : DIUSTINI ANU SSERUCHRISTI = D(ominus) IVSTINIANVS SERV(us) CHRISTI

Solidus του Ιουστινιανού Β (ca. 692-695)

Άλλο παράδειγμα ανάλογου νομίσματος

Νόμισμα του **Ιουστινιανού Β΄**
με τον Χριστό στον εμπροσθότυπο (ca. 705)

Νομίσματα **Λεόντιου** (695-698)

Νόμισμα **Αψιμάρου-Τιβέριου** (698-705)

Νόμισμα **Ιουστινιανού Β΄**
από τη β΄ περίοδο βασιλείας του (705-711)

Νόμισμα (πάνω) και tremissis / τριμίσιον (κάτω)
του **Βαρδάνη-Φιλιπικού** (711-713)

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Η ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ ΓΥΡΩ ΣΤΟ ΕΤΟΣ 600

ΧΑΖΑΡΟΙ

ΑΒΑΡΟΙ

ΣΛΑΒΟΙ

ΛΟΓΟΒΑΡΔΟΙ

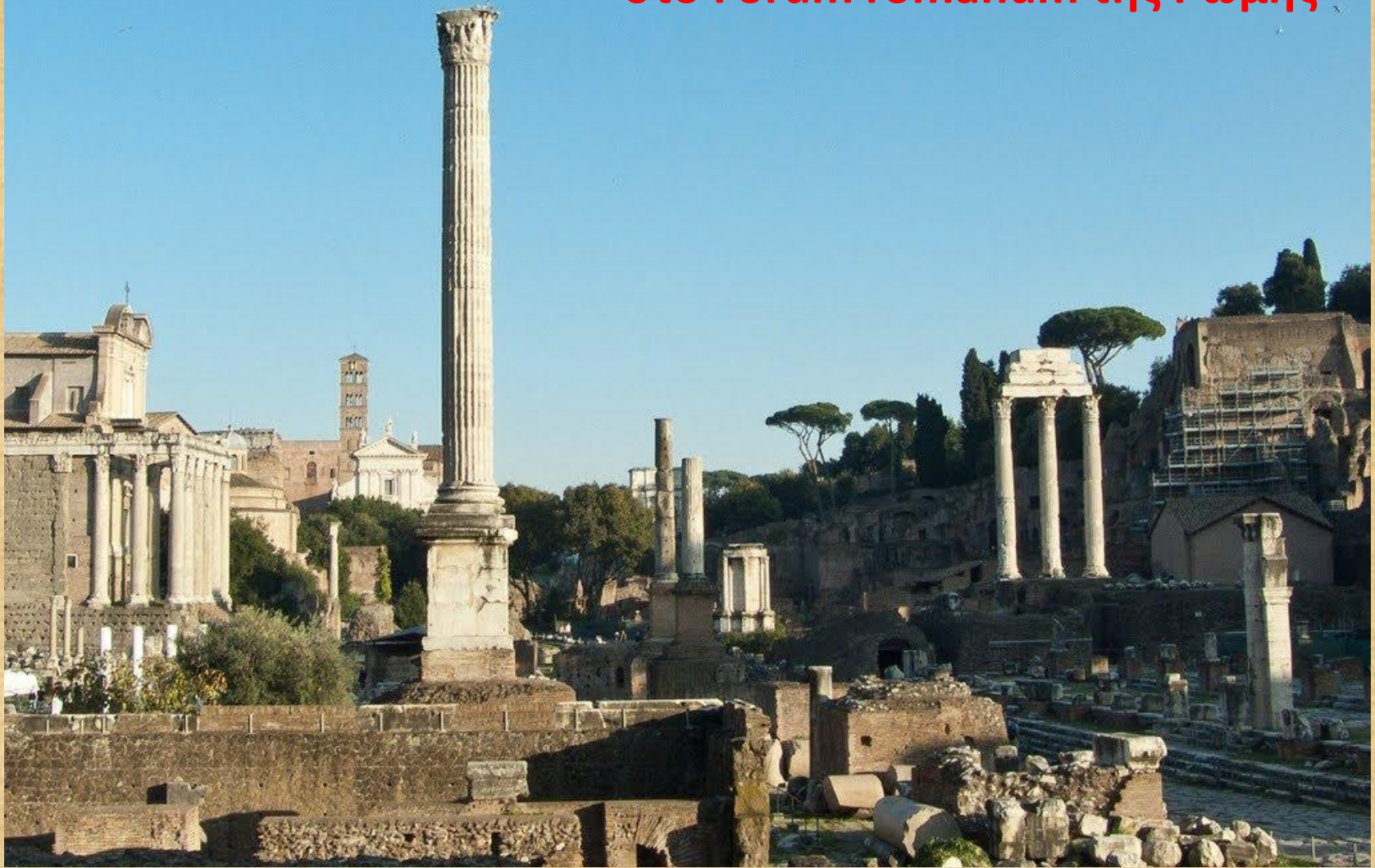
ΒΗΣΙΓΟΤΘΟΙ

ΠΕΡΣΕΣ

Η «τυραννίδα» του αυτοκράτορα Φωκά (602-610)

- Αν και ο **Φωκάς** εξασφάλισε το θρόνο μετά την εκτέλεση του **Μαυρικίου**, διακατεχόταν από αίσθημα ανασφάλειας. Ο ίδιος ήταν άξεστος και θεωρούσε ότι δεν μπορούσε να εμπιστευθεί κανέναν εκτός από τα μέλη της οικογένειάς του, στα οποία ανέθεσε τα σημαντικότερα κρατικά αξιώματα. Η βασιλεία του μετατράπηκε σε ένα **αιμοσταγές καθαεστώδες τρόμου**, καθώς ο ίδιος έβλεπε παντού εχθρούς και συνωμότες. Εξόντωσε όλη την οικογένεια του **Μαυρικίου** και πολλούς από τους συνεργάτες του προηγούμενου αυτοκράτορα. Η περίοδος της αρχής του αποτελεί μία από τις σκοτεινότερες περιόδους της βυζαντινής ιστορίας και ο ίδιος αποκλήθηκε «**τύραννος**», ο μοναδικός αυτοκράτορας που ονομάστηκε έτσι αν και ορθόδοξος (και όχι εθνικός, μονοφυσίτης ή εικονομάχος). Ο Φωκάς έστρεψε τελικά εναντίον του τα εναπομείναντα μέλη της αριστοκρατίας, το λαό και μέρος του στρατού.
- **Μόνο με την παπική Εκκλησία είχε καλές σχέσεις ο ορθόδοξος Φωκάς** (παραχώρησε μάλιστα στον Πάπα το Πάνθεον της Ρώμης και γι' αυτό στήθηκε προς τιμή του στη ρωμαϊκή αγορά το τελευταίο μνημείο που στήθηκε ποτέ εκεί, ο περίφημος **κίονας του Φωκά**).

Ο κίονας του Φωκά στο Forum romanum της Ρώμης

Ανεγέρθηκε προς τιμήν του αυτοκράτορα από τον *έξαρχο Ιταλίας* Σμάραγδο το 608, ενώ ο Φωκάς είχε ήδη παραχωρήσει στον πάπα Βονιφάτιο τον μεγαλοπρεπή αρχαίο ναό του Πανθέου, ο οποίος μετατράπηκε σε χριστιανικό ναό (Sancta Maria ad Martyres). Ο κίονας αποτελεί το τελευταίο χρονικά μνημείο της αρχαίας αγοράς.

Η «τυραννίδα» του αυτοκράτορα Φωκά (602-610) - Πόλεμος με την Περσία

- Όταν ο Πέρσης βασιλεύς **Χοσρόης Β΄** έμαθε το θάνατο του ευεργέτη του **Μαυρικού**, βρήκε την ευκαιρία να **κηρύξει τον πόλεμο στον Φωκά**, τον οποίο θεωρούσε ως τυχάρπαστο σφετεριστή, και να διατάξει την εισβολή στα αυτοκρατορικά εδάφη.
- Ο **Φωκάς απέσυρε στρατεύματα από τα Βαλκάνια** για να αντιμετωπίσει τους Πέρσες στην Ανατολή, γεγονός που έδωσε τη δυνατότητα στους **Αβάρους** να εισβάλουν εκ νέου στα αυτοκρατορικά εδάφη και, το κυριότερο, στα **σλαβικά φύλα να αρχίσουν τις μόνιμες εγκαταστάσεις σε αυτά από τα χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου** (κάτι τέτοιο δεν είχε πραγματοποιηθεί έως και τη βασιλεία του Φωκά). Τον ανηλεή και καταστρεπτικό πόλεμο με τους Πέρσες «κληρονόμησε» τελικά από τον Φωκά ο **Ηράκλειος** το 610.

Τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου (610-641)

Η αυτοκρατορία στα πρόθυρα της κατάρρευσης

- Ο **Ηράκλειος** ήταν γιος του συνονόματου **εξάρχου Αφρικής** με καταγωγή από την Ανατολή. Με υποκίνηση του τελευταίου, το καλοκαίρι του 608, εκδηλώθηκε στην **Καρχηδόνα** στρατιωτική εξέγερση εναντίον του **Φωκά**. Ο γηραιός **έξαρχος** έστειλε τον ανεψιό του **Νικήτα** στην **Αλεξάνδρεια**, για να προσεταιριστεί στο κίνημά τους την Αίγυπτο, και τον τριαντάχρονο γιο του Ηράκλειο, που διέθετε σημαντικές στρατιωτικές και πολιτικές ικανότητες, με στόλο εναντίον της ίδιας της πρωτεύουσας. Ο Ηράκλειος κατέφθασε εκεί στις 14 Σεπτεμβρίου του 610.
- Στις 5 Οκτωβρίου ο **Φωκάς**, που είχε χάσει την υποστήριξη των **Δήμων** και στηριζόταν μόνο στους αδελφούς του, συνελήφθη και εκτελέστηκε.

Σόλιδος των δύο **Ηράκλειων** (πατρός και υιού)
κατά τη διάρκεια του κινήματός τους εναντίον του Φωκά (ca. 608-610)
Νομισματοκοπείο Αλεξάνδρειας

Τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου (610-641)

Η αυτοκρατορία στα πρόθυρα της κατάρρευσης

- Η κατάσταση που αντιμετώπιζε ο **Ηράκλειος** το 610 ήταν τραγική και επιδεινώθηκε ακόμη περισσότερο στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του. **Οι Πέρσες διευκολύνθηκαν από το βυζαντινό εμφύλιο και σάρωσαν την αυτοκρατορική Ανατολή:**
- Ο Σαρβαραζάς κατέλαβε στη **Συρία** την Αντιόχεια, την Απάμεια, την Έμεσα και την Δαμασκό έως το 613, ενώ το **614** έπεσαν τα **Ιεροσόλυμα** στην Παλαιστίνη και ο πληθυσμός τους σφαγιάστηκε. Ο **Τίμιος Σταυρός εστάλη στον Πέρση βασιλέα Χοσρόη Β΄**. Η Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου έπεσε το **619**, μετά από μακρά πολιορκία, και έτσι **οι Πέρσες ήλεγχαν πλέον τις πλουσιότερες αυτοκρατορικές επαρχίες**. Κατόπιν ο περσικός στρατός διείσδυσε στη Μ. Ασία έως τα προάστια της Κων/πολης, χωρίς όμως να κατορθώσει να ελέγξει αυτήν την περιοχή. Οι καταστροφές ωστόσο υπήρξαν ανυπολόγιστες.

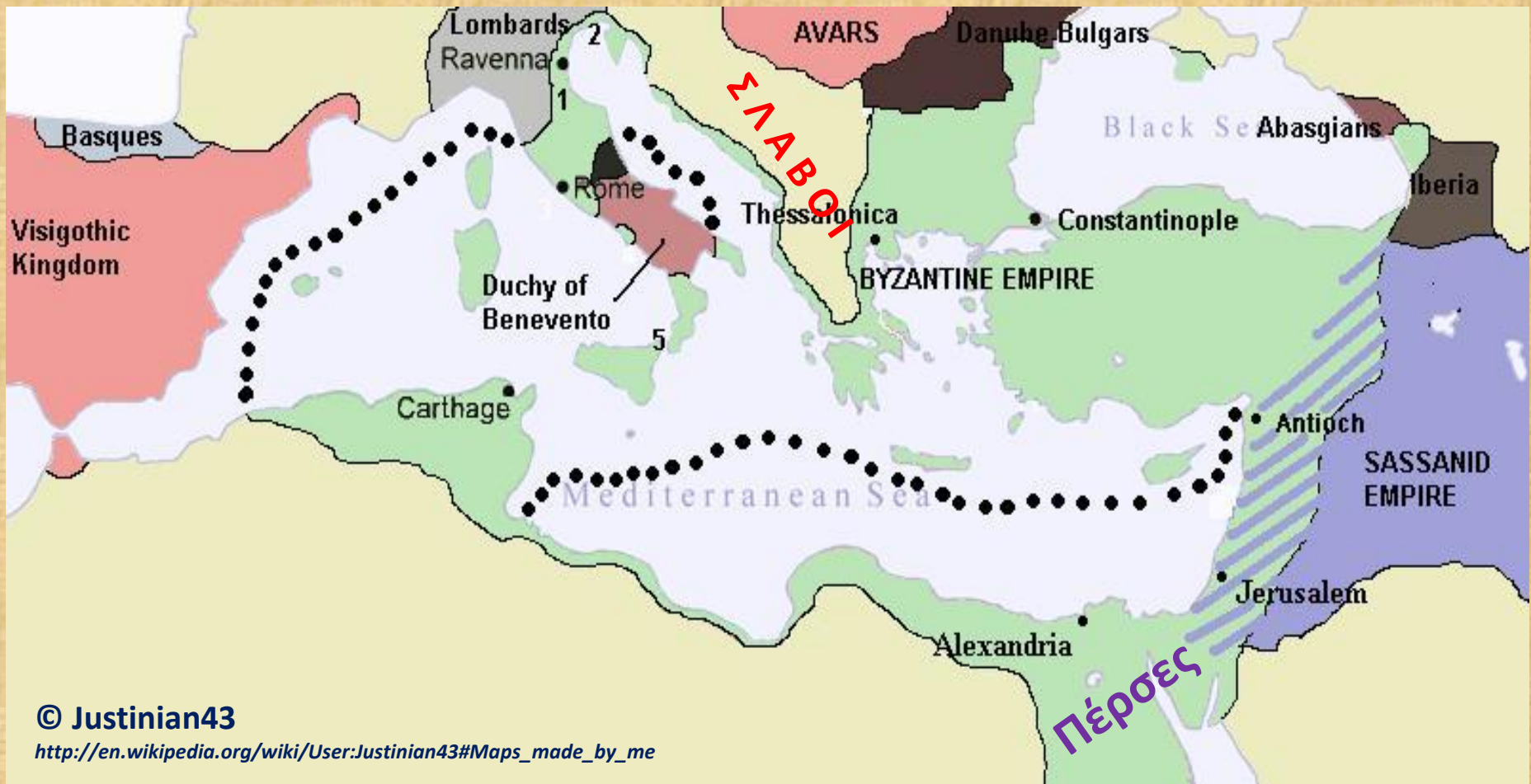
**Τοποθεσία εύρεσης θησαυρού νομισμάτων εποχής Ηρακλείου
[τελευταία περίοδος της βυζαντινής κυριαρχίας στα Ιεροσόλυμα]**

Φωτογρ. © City of David Foundation

Θησαυρός νομισμάτων εποχής **Ηρακλείου**
από την τελευταία περίοδο της βυζαντινής κυριαρχίας στα Ιεροσόλυμα

Φωτογρ. © Nadine Ross

Η περσική κατάκτηση της βυζαντινής Ανατολής και *grosso modo* η απαρχή της σλαβικής εγκατάστασης στα Βαλκάνια (ca. 610-622)

Τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου (610-641)

Η αυτοκρατορία στα πρόθυρα της κατάρρευσης

- Το αυτοκρατορικό ταμείο στις αρχές της δεκαετίας του 620 ήταν άδειο, οι **ρόγες** (= μισθοί αξιωματούχων) μειώθηκαν στο μισό μετά το 616 και η **πολιτική αννόνα** (= οι «πολιτικοί άρτοι» που μοιράζονταν στον πληθυσμό της Κων/πολης) καταργήθηκε το 618.
- Στο μεταξύ, οι **Αβαροσλάβοι** διείσδυαν ανενόχλητα στα βαλκανικά εδάφη, πολιορκήσαν επανειλημμένα τη **Θεσσαλονίκη** (597, 614 και 618 -βλ. τα «**Θαύματα Αγίου Δημητρίου**»), ενώ τα σλαβικά φύλα άρχισαν πλέον να εγκαθίστανται μόνιμα νοτίως του Δούναβη έως την Πελοπόννησο μέχρι και τα μέσα / τέλη του 7^{ου} αι.

Αργυρό εξάγραμμον
(= 6.82 γραμμαρίων)
του **Ηράκλειου**
(πρώτη κοπή 615)

Στον εμπροσθότυπο
εικονίζονται οι Ηράκλειος
και Ηράκλειος-Κων/νος Γ΄

Στον άλλη όψη απαντά σταυρός
σε βάθρο τριών βαθμίδων
και η χαρακτηριστική επίκληση
«***Deus adiuta Romanis***»
(= Θεέ, βοήθησε τους Ρωμαίους)

Μεταγενέστερο αργυρό εξάγραμμα

Κώνσταντος Β΄ (641-668) και Κωνσταντίνου Δ΄

με την ίδια επιγραφή / επίκληση

«*Deus adiuta Romanis*»

Τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου (610-641)

Η αυτοκρατορία στα πρόθυρα της κατάρρευσης

- Για την αντιμετώπιση της κατάστασης ο Ηράκλειος στηρίχθηκε στην «αριστοκρατία», που εν πολλοίς τον ανέδειξε, **αλλά και στην Εκκλησία και το λαό:**
- Από τους εκκλησιαστικούς θησαυρούς, που ο **πατριάρχης Σέργιος** του διέθεσε (με τη μορφή δανείου), το βυζαντινό νόμισμα απέκτησε και πάλι αξιοπιστία και έτσι κατέστη δυνατή η ενίσχυση και πληρωμή του στρατού. Από την «αριστοκρατία» απαιτήθηκαν επίσης οικονομικές θυσίες και υπακοή. **Οι μισθοί μειώθηκαν στο μισό** και καταβάλλονταν με το νέο αργυρό **εξάγραμμο** (6,82 γραμμ.). Αυτό μάλιστα έφερε την χαρακτηριστική επίκληση «***Deus adiuta Romanis***» (= Θεέ βοήθησε τους Ρωμαίους). Από το λαό ο Ηράκλειος ζήτησε υπομονή και στράτευση στον κοινό αγώνα. Οι **αννόνες** (ή «πολιτικοί άρτοι») στον πληθυσμό της Κων/πολης σταμάτησαν.

Τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου (610-641)

Η αυτοκρατορία στα πρόθυρα της κατάρρευσης

- Η σύγχρονη έρευνα πάντως έχει πάψει πλέον να θεωρεί τον Ηράκλειο ως μεταρρυθμιστή ηγεμόνα και δημιουργό του **θεματικού στρατού** και συστήματος.
- Ο Ηράκλειος διόρισε βέβαια πολλούς στρατιωτικούς διοικητές σε διάφορες περιοχές, γεγονός που ενίσχυσε περαιτέρω την τάση «στρατιωτικοποίησης» της πολιτικής επαρχιακής διοίκησης που είχε ξεκινήσει στα μέσα του 6^{ου} αι. επί Ιουστινιανού.

Τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου (610-641)

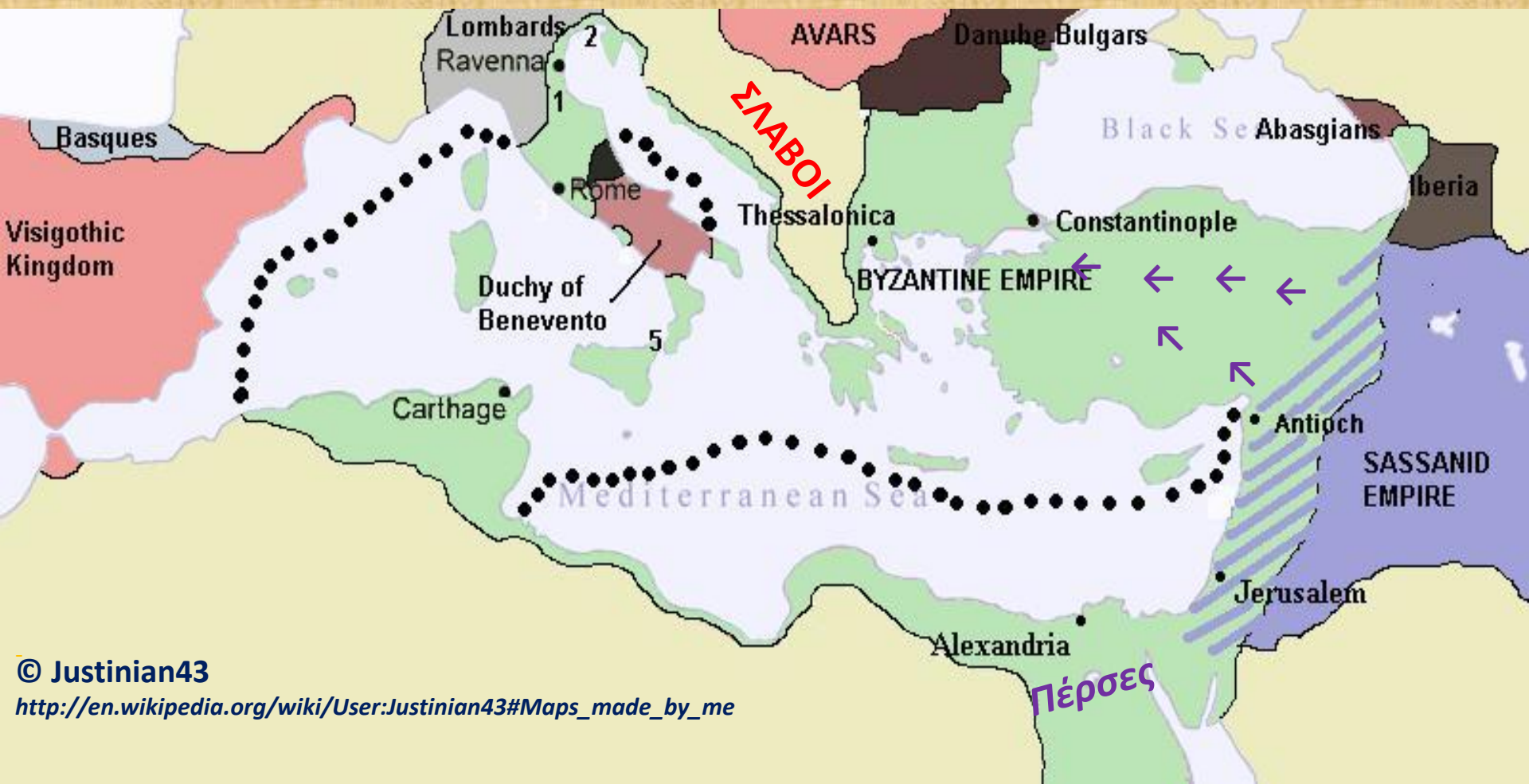
Η αυτοκρατορία στα πρόθυρα της κατάρρευσης

- Η διοικητική εξέλιξη ακολούθησε ωστόσο την αργή και προοδευτική αλλαγή που είχε ήδη ξεκινήσει τον προηγούμενο αιώνα. **Οι μείζονες μεταβολές πραγματοποιήθηκαν αργότερα, μετά τη βασιλεία του Ηρακλείου, στα μέσα του 7^{ου} αι. (μετά την απώλεια των δηλαδή των ανατολικών εδαφών της στους Άραβες) και ολοκληρώθηκαν στα τέλη περίπου του 8^{ου} αι.**
- Τότε η αυτοκρατορία διέθετε πλέον πράγματι εντελώς διαφορετικές κεντρική διοικητική οργάνωση, περιφερειακή διοίκηση και στρατιωτικές δομές συγκριτικά με το κράτος της πρώιμης βυζαντινής περιόδου.

Η πολιτική - στρατιωτική κατάσταση της αυτοκρατορίας κατά το 610, σύμφωνα με τον μεταγενέστερο χρονογράφο Θεοφάνη (αρχές 9^{ου} αι.)

- «Ου διέλειπε (= σταμάτησε) δε τη Ρωμαίων βασιλεία εξ εκείνου καιρού δυστυχήματος ποικίλα τε και εξαίσια (= φοβερά). Ότε γαρ Χοσρόης, ο των Περσών βασιλεύς, την ειρήνην διέλυσεν, και οι Άβαρεις την Θράκην διώλεσαν (= ερήμωσαν), και άμφω τα στρατεύματα των Ρωμαίων διεφθάρησαν, ώστε, οπηνίκα Ηράκλειος εβασίλευσε και εξέτασιν του οπλιτικού εποιήσατο εις το ακριβές, εκ πάσης της πληθύος της ευρεθείσης επί της τυραννίδος Μαυρικίω μετά Φωκά ουχ εύρε περαιτέρω δύο ανδρών. Ούτως οι τον τύραννον προστησάμενοι επί αυτού ανηλώθησαν».
- «Ηράκλειος δε ο βασιλεύς εύρε παραλελυμένα τα της πολιτείας Ρωμαίων πράγματα. Τήν τε γαρ Ευρώπην οι Άβαρεις ηρήμωσαν, και την Ασίαν οι Πέρσαι πάσαν κατέστρεψαν και τας πόλεις ηχημαλώτευσαν και τον των Ρωμαίων στρατόν εν τοις πολέμοις ανήλωσαν».

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΓΕΙΤΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΚΡΑΤΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 626

Στο χάρτη δηλώνονται αδρά οι απώλειες της αυτοκρατορίας στο ανατολικό σύνορο επί **Φωκά (602-610)** και κυρίως κατά την **πρώτη περίοδο βασιλείας του Ηρακλείου (610-622)**.

Σε αυτές θα πρέπει να συνηπολογιστούν και η περσική κατάληψη της Αιγύπτου, οι περσικές επιδρομές στη Μ. Ασία και η έναρξη της σλαβικής εγκατάστασης στα Βαλκάνια

Η τελική φάση του βυζαντινο-περσικού πολέμου (622-627/28) και η μεγάλη νίκη του Ηρακλείου

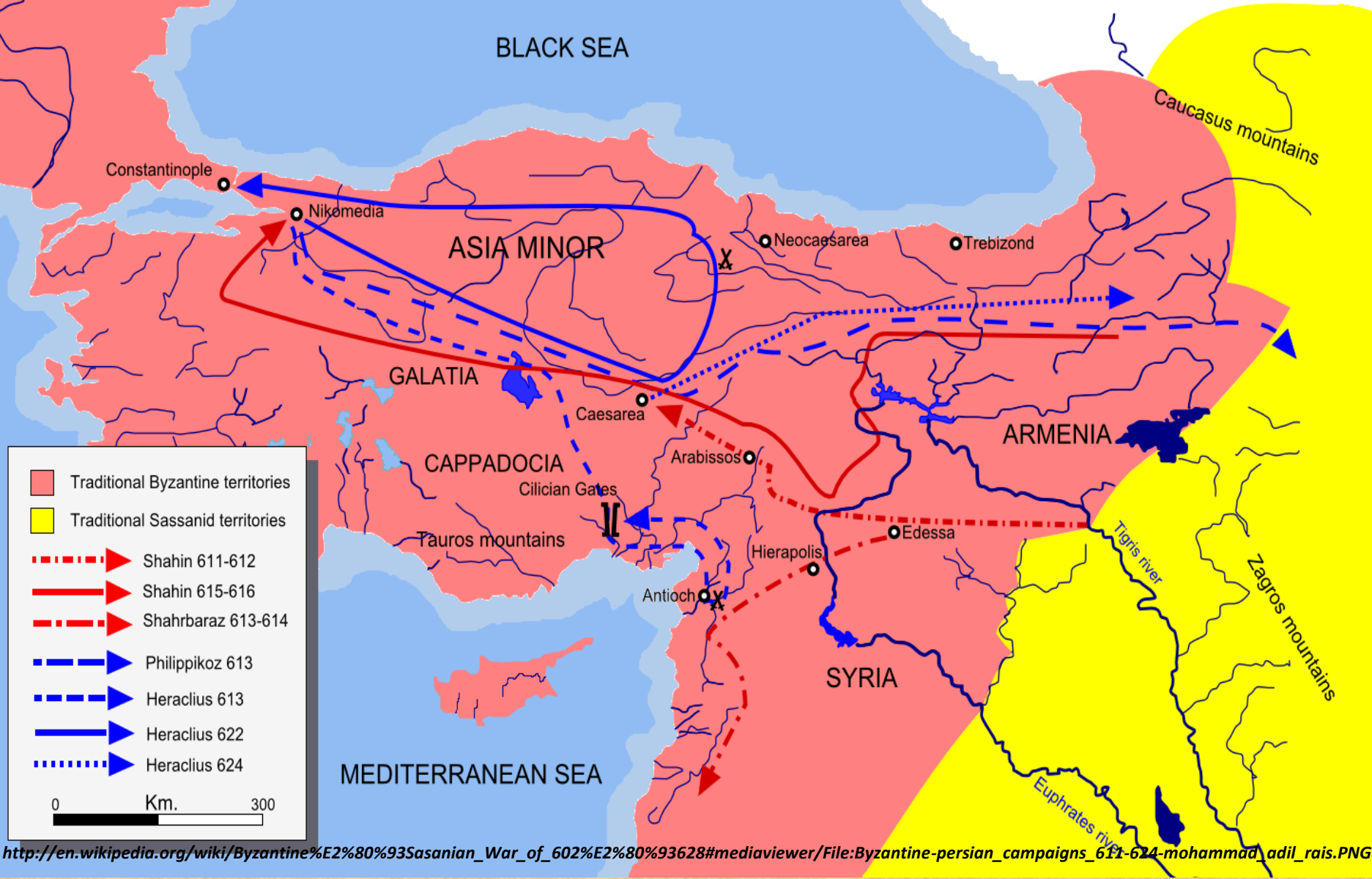
- Μετά από μία καταστροφική πρώτη περίοδο βασιλείας (610-620), ο **Ηράκλειος** έσπευσε να αναδιοργανώσει το στρατό του και να τεθεί εκ νέου επικεφαλής του εναντίον των **Περσών** εφαρμόζοντας διαφορετικό στρατηγικό σχέδιο.
- Ο Ηράκλειος απέσυρε στρατεύματα από τα **Βαλκάνια**, αφήνοντάς τα έτσι στο έλεος των **αβαροσλαβικών εισβολών** και των **σλαβικών εγκαταστάσεων**, ενίσχυσε το στρατό του στη Μ. Ασία με στρατολογήσεις επιπρόσθετων ανδρών, εξοπλισμό αυτών και εκπαίδευση σε νέες τακτικές μάχης. Χρησιμοποίησε ως οικονομικά μέσα τα ιερά σκεύη της Εκκλησίας που του επέτρεψε να χρησιμοποιήσει, ως δάνειο, ο **πατριάρχης Κων/πόλεως Σέργιος**.

Η τελική φάση του βυζαντινο-περσικού πολέμου (622-627/28) και η μεγάλη νίκη του Ηρακλείου

- Ο Ηράκλειος μετέφερε το στρατό του στην ευρύτερη περιοχή της **ανατολικής Μ. Ασίας** και τη **Αρμενίας**, όπου επρόκειτο να πραγματοποιηθεί ένας **μακροχρόνιος, σκληρός και αμφίτροπος πόλεμος συνεχών κινήσεων και συγκρούσεων (622-627/28)**. Νίκησε επανειλημμένα τα περσικά στρατεύματα και κατόρθωσε να συμμαχήσει με τους **Χαζάρους**, λαό τουρκικής - ασιατικής καταγωγής που κατοικούσε μεταξύ **Ευξείνου Πόντου** και **Κασπίας** και ήταν ιουδαϊκού θρησκευάτος.
- Ενισχυμένος με τους ιππείς **Χαζάρους** ο Ηράκλειος άρχισε να καταστρέφει την **Περσαρμενία** και τη **βόρεια Μεσοποταμία** επιφέροντας στους **Πέρσες** ανάλογα πλήγματα με εκείνα που αυτοί είχαν ήδη επιφυλάξει στη **βυζαντινή Μ. Ασία**, τη **Συρία** και την **Παλαιστίνη**. Στα **Γάνζακα** κατέστρεψε μάλιστα τους περσικούς ναούς του που-ρός.

Η τελική φάση του βυζαντινο-περσικού πολέμου (622-627/28) και η μεγάλη νίκη του Ηρακλείου

- Το **626** ο Ηράκλειος δεν επέστρεψε στην **Κων/πολη**, όπου οι **Πέρσες** με τους **Αβαροσλάβους** προσπαθούσαν να απειλήσουν την πρωτεύουσά του ως αντιπερισπασμό. Κατανόησε ότι ο πόλεμος θα κρινόταν στη **βόρεια Μεσοποταμία** και τελικά **συνέτριψε τον περσικό στρατό που προασπιζόταν την καρδιά του Περσικού κράτους στη μάχη της Νινευή (626)**. Ο Ηράκλειος σκότωσε μάλιστα σε προσωπική μονομαχία τον **Πέρση στρατηγό Ραζάτη**. Κατόπιν προήλασε προς την **περσική πρωτεύουσα Κτησιφώντα**, αλλά προτού την πολιορκήσει έμαθε ότι ο **Χοσρόης Β΄** είχε ανατραπεί και δολοφονηθεί από τους απελπισμένους και εξαγριωμένους εναντίον του Πέρσες και αντικατασταθεί από τον γιο του **Σιρόη-Καβάδη**.
- Ο Ηράκλειος **κατέληξε σε συμφωνία ειρήνης με τον Σιρόη**. Το εδαφικό καθεστώς θα γυρνούσε σε αυτά που προέβλεπε η συνθήκη του **591**. Οι αιχμάλωτοι θα επιστρέφονταν, όπως και ο Τίμιος Σταυρός. Ο Ηράκλειος επέβλεψε την εκκένωση των εδαφών της **Συρίας, Παλαιστίνης και Αιγύπτου** από τον ικανό **Πέρση στρατηγό Σαρβαραζά** και επέστρεψε στην **Κων/πολη**, όπου έτυχε αποθεωτικής υποδοχής. Το **630** έσπευσε **πάλι στην Ανατολή και αποκατέστησε τον Τίμιο σταυρό στα Ιεροσόλυμα γνωρίζοντας για μία ακόμη φορά την αποθέωση**.

© Mohammad Adil

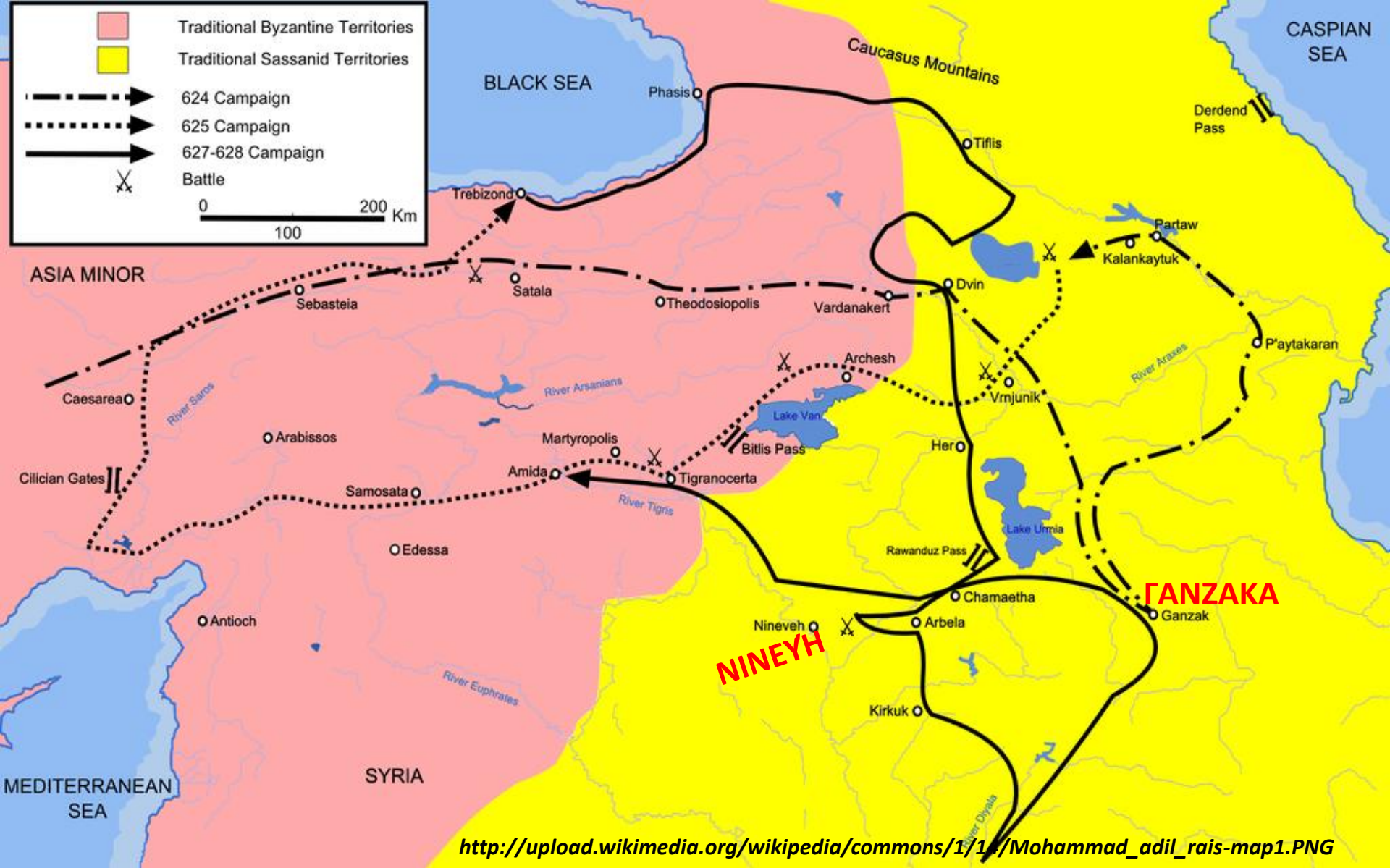
Η ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ-ΠΕΡΣΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 611-624

ΟΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ

Χάρτης: A. Guillou, Βυζαντινός πολιτισμός - © Ελληνικά γράμματα

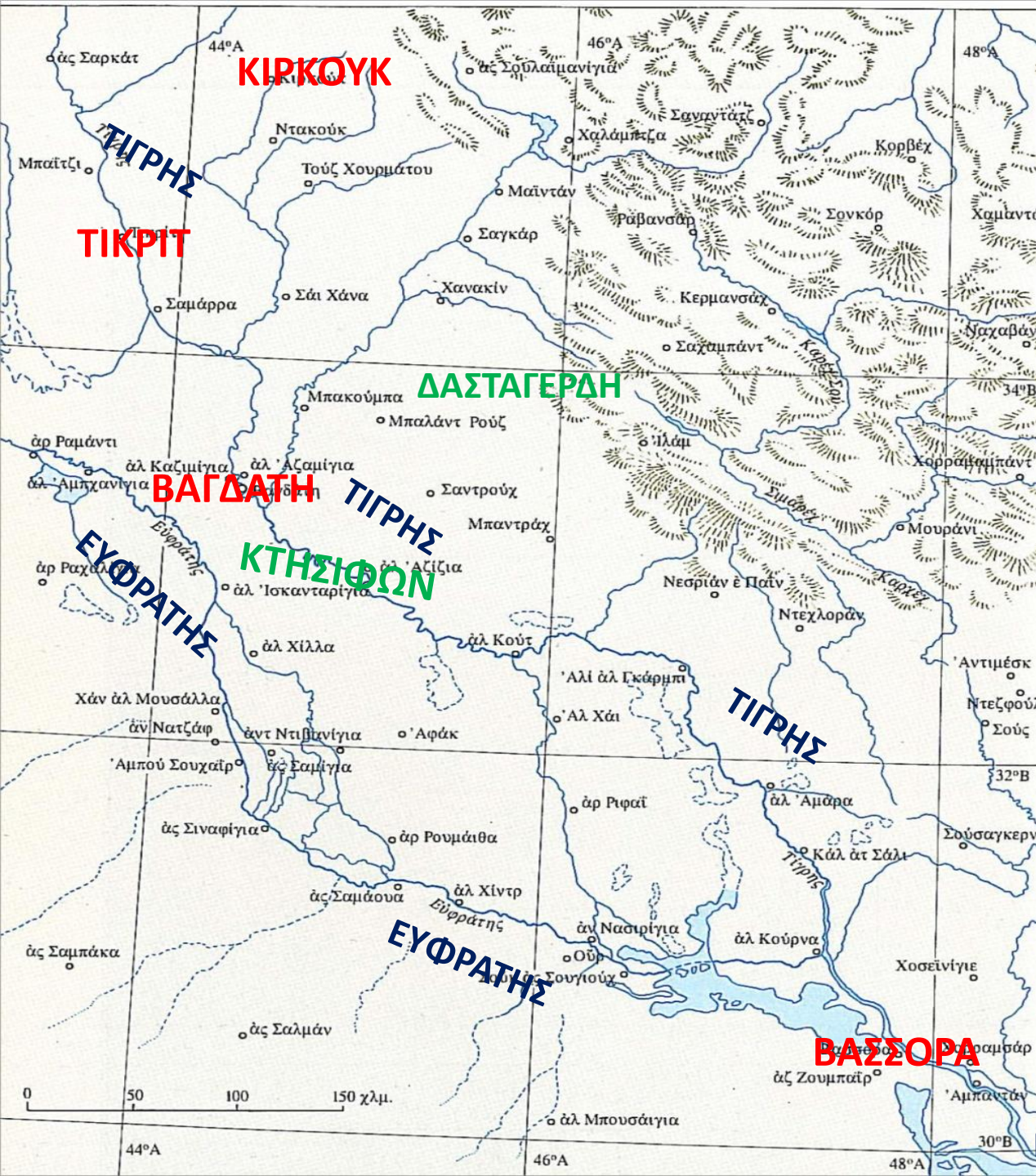

ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ - ΚΡΙΜΑΙΑ - Μ. ΑΣΙΑ - ΑΡΜΕΝΙΑ - ΒΟΡ. ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ

© Mohammad Adil

**Η ΤΕΛΙΚΗ ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ-ΠΕΡΣΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 624-628
ΟΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ**

Χάρτης:

A. Guillou, *Βυζαντινός πολιτισμός*
 © Ελληνικά γράμματα

ΝΟΤΙΑ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ
 (σημ. Ιράκ)

ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

Η απόκρουση των Αβαροσλάβων κατά την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης (626)

- Το **626** ο **χαγάνος των Αβάρων**, το όνομα του οποίου δεν είναι γνωστό, προήλασε εναντίον της **Κων/πολης** και την πολιορκήσε επικεφαλής μεγάλων δυνάμεων, ανάμεσα στις οποίες υπήρχαν και πολυάριθμοι **Σλάβοι υποτελείς του**. Ο **χαγάνος**, αν και είχε καταλήξει προηγουμένως σε συμφωνία με τον **Ηράκλειο** δεχόμενος μεγάλες χορηγίες, απαίτησε μάταια από τους Βυζαντινούς να εγκαταλείψουν την Κων/πολη. Στην τελευταία βρισκόταν ο γιος και διάδοχος του Ηρακλείου **Ηράκλειος-Κωνσταντίνος**, ο **πατριάρχης Σέργιος** και ο επικεφαλής της πολιτικής και στρατιωτικής διοίκησης **μάγιστρος Βώνος**. Όλοι τους διαδραμάτισαν κρίσιμους ρόλους στην οργάνωση της άμυνας και την εμφύχωση του πληθυσμού.
- Ο **Ηράκλειος** έστειλε ορισμένες δυνάμεις προς ενίσχυση της πρωτεύουσάς του, αλλά επέλεξε να παραμείνει στην **Ανατολή**, ώστε να νικήσει εκεί τους **Πέρσες**. Οι τελευταίοι είχαν στείλει ως αντιπερισπασμό ένα στρατιωτικό σώμα στα **μικρασιατικά προάστια** της Κων/πολης, το οποίο προσπαθούσε να διαπεραιωθεί απέναντι, ώστε να επιτεθεί εναντίον της Πόλης από κοινού με τους **Αβάρους**.

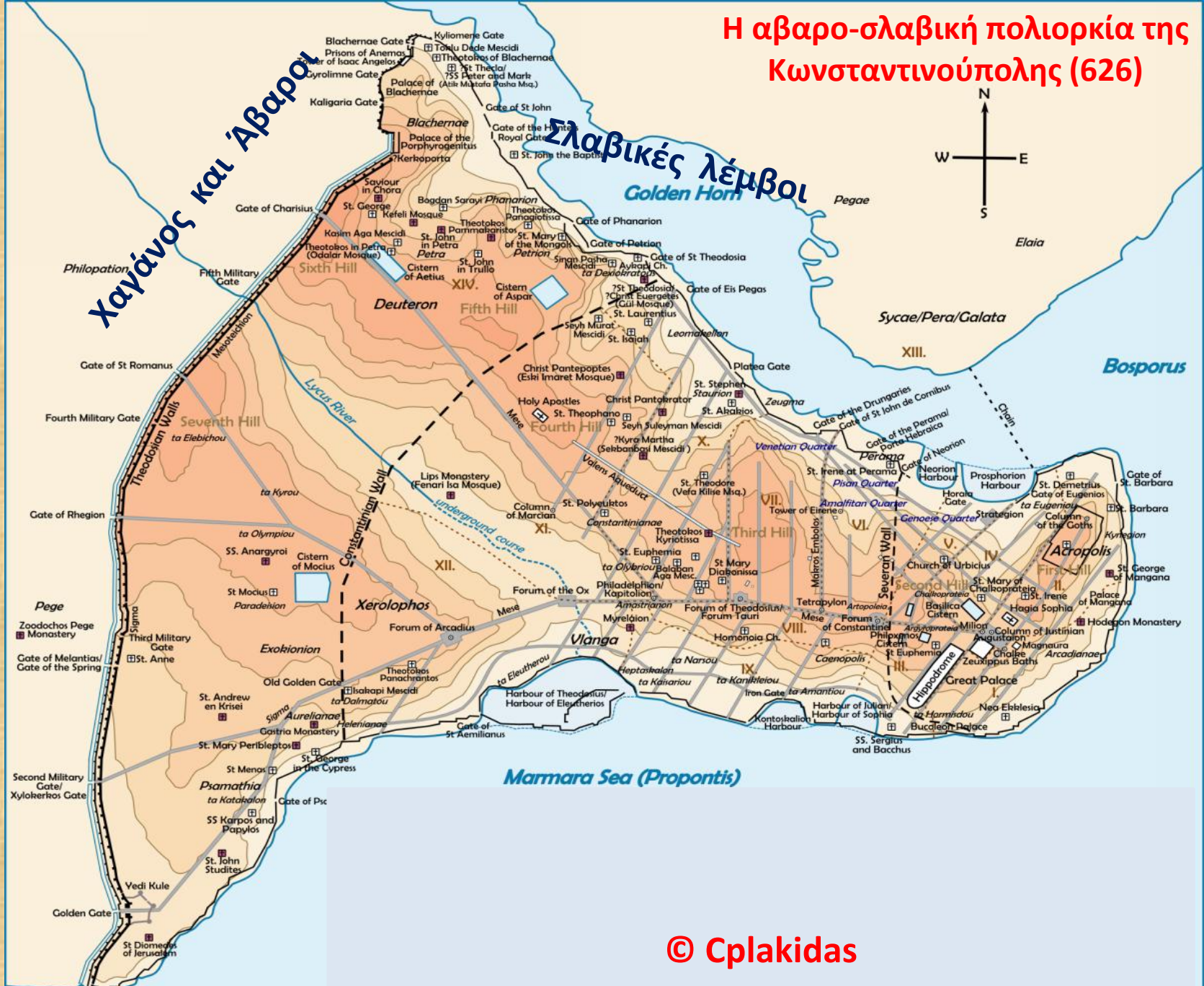
Η απόκρουση των Αβαροσλάβων κατά την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης (626)

- Ο **βυζαντινός στόλος** απέτρεψε την ένωση των εχθρών του επιφέροντας μεγάλες απώλειες στους **Πέρσες**. Οι επιθέσεις των **Αβάρων** αποκρούστηκαν επίσης στα **χερσαία τείχη της Πόλης**, όπως και εκείνες των **Σλάβων** που είχαν πλημμυρίσει με **μονόξυλα τον Κεράτιο κόλπο**. Ο υπέρτερος βυζαντινός στόλος ωστόσο τους κατανίκησε. Οι **Άβαροι** αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν καταδιωκόμενοι από τους Βυζαντινούς και ουσιαστικά απώλεσαν, μετά τις αποτυχίες τους στη **Θεσσαλονίκη (597, 614, 618)** και την **Κων/πολη (626)**, τον έλεγχο επί των **σλαβικών φύλων**. Τα τελευταία άρχισαν να εγκαθίστανται μόνιμα στις **βαλκανικές επαρχίες** του Βυζαντίου.
- Η απόκρουση της απειλής ήταν κεφαλαιώδους σημασίας γεγονός, εξύψωσε το διεθνές κύρος του Βυζαντίου (σε συνδυασμό με τη μετέπειτα νίκη επί των **Περσών**) και αποδόθηκε στη θαυματουργή επέμβαση της **Θεοτόκου** (όπως η σωτηρία της **Θεσσαλονίκης** στον **πολιούχο «σωσίπολιν» Άγιο Δημήτριο**). Με το γεγονός αυτό συνδέεται από πολλούς η δημιουργία του περίφημου **«Ακάθιστου ύμνου»**, πιθανώς έργο του **πατριάρχη Σεργίου**.

Η ΑΠΟΚΡΟΥΣΗ ΤΗΣ ΑΒΑΡΙΚΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΗΣ (626), ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΝΙΚΗΦΟΡΟ

• «Οι δε Άβαροι επεί τας σπονδάς διέλυσαν (και γαρ Ηράκλειος πριν προς Πέρσας εκστρατεύσαι δώροις προς αυτούς ταύτας εβεβαίου [...]). Και αυτοί εκστρατεύοντες τω τείχει του Βυζαντίου πελάζουσιν, ευθύς τε πάντα ενεπίπρων τα προάστεια (...) Πέρσαι μεν τα της Ασιάτιδος μοίρας καθήρουν, Άβαροι δε τον επί Θράκης διέφθειρον χώρον. Αλλήλοις τε λόγοις οι βάρβαροι συνετίθεντο συμφωνήσαντες ελείν το Βυζάντιον. Οι ουν Άβαροι μηχανήματα τειχομάχα ετέκταινον. Πύργοι δε ήσαν ξύλινα και χελώναι τα κατασκευάσματα (...) και Σκλαβηνά πλήθη οι Άβαροι επεφέροντο και εις συμμαχίαν εχρώντο (...). Οι Σλάβοι (...) εκ του ποταμού του καλουμένου Βαρβύσσου αφώρμων και κατά της πόλεως ήεσαν. Αι δε επεκδραμούσαι (σημ.: **βυζαντινά πλοία**) και εις μέσον αυτούς απολαβούσαι εκ του ευθέως έκτεινον, και αίματι πολλώ το θαλάσσιον ύδωρ εφοινίσσετο. Εν τοις πτώμασιν ουν των αναιρεθέντων και γυναίκες Σκλαβηνοί κατεφαίνοντο. Αλλά ταύτα οι Άβαροι θεασάμενοι και της προσεδρίας απειπόντες προς την αυτών ανεζεύγνουον. Ο δε αρχιερεύς της πόλεως συν Κωνσταντίνω τω βασιλεί ευχαριστηρίους λιτάς τω θεώ προσέφερον εν τω ναώ της θεομήτορος, τω εν Βλαχέρναις ιδρυμένω αφικόμενοι».

Η αβαρο-σλαβική πολιορκία της Κωνσταντινούπολης (626)

Χαγάνος και Άβαροι

Σλαβικές λέμβοι
Golden Horn

© Cplakidas

http://en.wikipedia.org/wiki/Constantinople#mediaviewer/File:Byzantine_Constantinople_eng.png

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ 626

Χαγάνος και Άβαραι

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΗΣ

Δογματικές αντιπαλότητες κατά τη βασιλεία του Ηρακλείου

Μονοενεργητισμός και μονοθελητισμός

- Η δογματική έριδα περί των φύσεων του Χριστού απασχολούσε έντονα τον **Ηράκλειο** και τον **πατριάρχη Κων/πόλεως Σέργιο**, κυρίως εξαιτίας της πολιτικής της σημασίας. Ο Σέργιος διέγνωσε στο λεγόμενο **μονοενεργητισμό**, δηλ. στη διδασκαλία περί μιας ενέργειας των φύσεων του Χριστού (θείας και ανθρώπινης), την επιθυμητή σύζευξη ανάμεσα στο δόγμα που είχε καθιερωθεί με τη σύνοδο της **Χαλκηδόνας (451)** και των **μονοφυσικιών** απόψεων που ακολουθούσε μεγάλο μέρος του πληθυσμού της βυζαντινής Ανατολής. Με την αποδοχή της θέσεως ότι πέρα των δύο φύσεων «εκδηλώνεται» μία ενέργεια θα ικανοποιούνταν οι τελευταίοι πληθυσμοί.
- Ο πατριάρχης ήρθε σε επαφή με εκπροσώπους των ανατολικών Εκκλησιών και με τον **πάπα Ονώριο**, ενώ παράλληλα είχε την υποστήριξη του Ηρακλείου, που είχε συζητήσει το πρόβλημα με τον αρμενικό κλήρο και με τον μονοφυσίτη πατριάρχη Αντιοχείας. Οι προσπάθειες συμβιβασμού εντάθηκαν μετά τη λήξη του βυζαντινο-περσικού πολέμου.

Δογματικές αντιπαλότητες κατά τη βασιλεία του Ηρακλείου Μονοενεργητισμός και μονοθελητισμός

- Ο από το 631 **πατριάρχης Αλεξανδρείας**, αλλά και **αυγουστάλιος** (= πολιτικός / στρατιωτικός διοικητής) Αιγύπτου **Κύρος** υπέγραψε μαζί με τους μονοφυσίτες την ένωση, που αναγνώριζε τη «μία φυσική ενέργεια εν Χριστώ». Επιδόθηκε γενικά στην επιβολή του δόγματος του **μονοενεργητισμού**, αλλά γνώρισε αντίδραση τόσο από το **μονοφυσιτικό** πληθυσμό όσο και από τους **ορθόδοξους** υπό την ηγεσία του πρώην μοναχού **πατριάρχη Ιεροσολύμων Σωφρονίου** (634-638), ο οποίος στερείτο πολιτικού αισθητηρίου και ανέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα κατά του **πατριάρχη Κων/πόλεως Σεργίου**.

Δογματικές αντιπαλότητες κατά τη βασιλεία του Ηρακλείου Μονοενεργητισμός και μονοθελητισμός

- Όταν και ο **πάπας Ονώριος** εξέφρασε επιφυλάξεις, ο **Σέργιος** υποχώρησε και τάχθηκε υπέρ της αναγνώρισης μιας θέλησης στον Χριστό. Ο Σέργιος συνέταξε τη σχετική λεγόμενη «**Έκθεση**» που επικυρώθηκε από τον αυτοκράτορα και εκτέθηκε στην Αγία Σοφία προς γνώση του πληθυσμού της πρωτεύουσας (**638**).
- Το μεγάλο ωστόσο μέρος του πληθυσμού δεν αποδέχθηκε την «**Έκθεση**» και το κείμενο απορρίφθηκε τόσο από *ορθόδοξους* όσο και από *μονοφυσίτες*. Ο νέος **πάπας Ιωάννης Δ΄** αρνήθηκε επίσης να αναγνωρίσει τη συμβιβαστική «**Έκθεση**».

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Λεβενιώτης Γεώργιος.
«Βυζαντινή Ιστορία Ι (324-1081). Από την ύστερη αρχαιότητα στους
μεσαιωνικούς χρόνους. Η μετάβαση από την «πρώιμη» στην «μέση
βυζαντινή περίοδο» (α΄ μισό – μέσα του 7^{ου} αι.)». Έκδοση: 1.0.
Θεσσαλονίκη 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS403/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Αντωνιάδου Αλεξάνδρα
Θεσσαλονίκη, Απρίλιος 2015

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.00.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

